ЕПЕРІОДИЧНО ★ № 10 ★ ЖОВТЕНЬ ГРУДЕНЬ 1921

БОРІТЕСЯ - ПОБОРЕТЕ!

ЗАКОРДОННИЙ ОРҐАН УКРАЇНСЬКОЇ ПАРТІЇ СОЦІЯЛІСТІВ-РЕВОЛЮЦІОНЕРІВ.
:: ПІД РЕДАКЦІЄЮ КОМІТЕТУ ::

ЗМІСТ:

М. Грушевський, Відкритий лист Голові Ради Нар. Ком. УСРР Х. Ґ. Раковському. — ст. 1.

П. Христюк, Новий курс комуністичної політики й наша Партія, — ст. 8.

Факти та документи:

1. Циркуляр Закордонної Делеґації УПСР, — ст. 26.
2. Витяг з протоколу засідання Зак. Дел. УПСР дня 9. XII. 1921, — ст. 27.
3. Лист празької орґанізації УПСР до Зак. Дел., — ст. 27.
4. До наших спроб співробітництва з УСРР:
   а) лист М. Грушевського до представництва УСРР в Чехо-Словаччині, — ст. 28.
   б) лист М. Грушевського до редакції „Вперед"-у, — ст. 30.

Хроніка:

1. Про Укр. Соціол. Інстит, — ст. 31.

★

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
. TSCHETSCHEL, WIEN, XIX., HOFZEILE NR. 27

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

В порушеній повищим листом справі Зак. Дел. не прийняла ще рішення, звернувшись до його авторів за доповнюючими інформаціями. До завершення ч. 10 „Б.-П." цих інформацій ще не було одержано.

До наших спроб співробітництва з УСРР.

До ВПоважаних Товаришів: М. В. Левицького, Пов. Пред. УСРР., Ю. С. Новаковського, Гол. Торг. Місії, Д. Е. Кудрі, Пред. Вукопспілки в Празі.

Відень, 29. X 1921.

Високоповажані Товариші!

Не треба мабуть Вам аж нагадувати, як в липні сього року, Ви, тов. Михайле Василевичу, звернулись до мене через одного з моїх партійних товаришів, І. Д. Штефана, з запитанням, чи я не схотів би занятись орґанізацією за кордоном помочи радянським республікам, Україні особливо. Я поспішив відізватись з повною принціпіяльною згодою на сю пропозицію, і вона була Вами тоді ж передана урядови: суджу з того, що в початках серпня Голова Ради Нарком т. Раковський мав уже в Москві розмову з другими моїм товаришом М. Ф. Чечелем про те, що я дав свою згоду і певно т. Чечель уже застане мене на чолі сеї заномогової акції Укр. Черв. Хреста за кордоном. Підчас Вашого приїзду до Фесляу, 10. VIII, мали ми з Вами, т. Левицький, розмову про форми, в яких мала бути орґанізована ся акція; я тоді ж на сій підставі звязав ся з віденським укр. комітетом запомоги радянським республікам, мав конференцію з представниками Укр. Черв. Хр. і на підставі сього виладив до Вас 17. VIII свого листа, в котрім виложив гадки про те, як повинна бути поведена справа: щоб з самої України піднісся голос про потребу помочи їй (особливе санітарним матеріялом), щоб мене узбросно мандатами укр. громадських орґанізацій і Укр. Черв. Хреста або принаймні сього останнього, використано закордонні червонохрестні сили, котрі могли б бути користні для діла, і все се щоб було зроблено скоро — аби використати хвилі заінтересования тяжким становищем людности в радянських республіках.

Слідом одержав я Вашого листа, тов. Юдо Соломоновичу, з побажанием моєї участи в справі видавничій, і я так само заявив щире бажанне послужити, чим зможу, постачанню наукових і освітніх засобів Україні, тим більше, що т. Чечель тоді вже поінформував мене про свої розмови з Головою Всевидата т. Приходьком у Харкові: що у них уже рішемо перевести в широких розмірах закуппо книг і шкільних приладів і орґанізувати видавництво шкільної й позашкільної літератури за кордоном, для того є вже фонди і т. д. Ви в відповіди на сей мій лист заповіли мині близшу розмову на сю тему т. М. В. Левицького, що з т. Кудрею виїздив тоді до Відня. Дійсно, 12. IX мало місце моє побачение з Вами, тт. Левицький і Кудря, — недовге, бо Ви спішили на иньше побачение, але все таки на стільки змістовне, що здавалось — всі головні моменти були вияснені. Ви, тов. Левицький, сказали мині, що вже мали радіо про те, що мандат від Укр. Черв. Хреста на мов представництво за кордоном вже вислано і що всі цінні червонохрестні закордонні сили можуть бути взяті на роботу, щоб увести Укр. Черв. Хреста в міжнародню орґанізацію Черв. Хреста й орґанізувати міжнародню допомогу Україні. В справі книжній Ви з першого ж слова згодились на мою пропозицію, щоб закупка і виданне велись під фірмою кооперативів (Вукопспілки), при чім літературно-наукову сторону відала б колегія з людей, котрих я при тім назвав як кандидатів. На основі сього, 14. IX відбулись уже побачення Ваші, при моїй участи, з співробітниками Укр. Черв. Хреста („Закордонним Бюром Укр. Черв. Хреста") і наміченими членами проектованої наукової колегії, а 16. IX був нами спільно з Вами вироблений текст протоколу, який намічав головні риси діяльности наукової колегії як громадської установи — делеґації Українського Наук. Товариства в Київі, яка виконувала б ті видання, які подавала б їй Вукопспілка (а через неї чи Наркомпрос чи Всевидат чи иньші установи), а з свого боку, з уділених їй підотчотно кредитів, вела б підготовчу літературно-наукову роботу, вибираючи все потрібне з закордонної літератури,

hrushevsky.nbuv.gov.ua

підготовляючи науковий, педагогічний і популярний матеріял. з котрого все підхоже для установ УСРР могло б виходити під їх фірмами й їх коштом, а поруч того постачалась би література для книжного торгу Вукоопспілки. Ви мене запевнили, що на підставі сього протоколу зараз же може початись робота, за кілька день буде привезений Вашим секретарем літературний матеріял і перші кошти на орґанізацію, в роспорядженнє місцевого представника Вукоопспілки, і т. д.

На сій підставі я зараз же переслав, через Вас, тов. Кудря, копію протоколу Укр. Наук. Товариству в Київі, заключаючи до участи тамошніх співробітників і почав робити приготовчі заходи на місці. Але замість обіцяних матеріялів і т. п. одержав я від Вас, тов. Левицький, листа з дня 23. IX, в котрім Ви без усяких мотивів попросту переходили до денного порядку над планом, зафіксованим в протоколі 14. IX, навіть не вказуючи, що. саме в нім здалось неможливим до здійсненнія і вимагало якихось корективів, і на його місце проектували „редакційну колеґію" при видавничім відділі торговельного представництва УСРР, „яка переглядає і ставить свої заключення належачим в виданню підручників" (тут в листі є якась помилка, котру я не важусь поправляти).

Думаю, що Ви самі вгадаєте міру мого здивованнія. Думаючи, що тут, може, сталось якесь непорозуміннє, я скористав з присутности в Празі тов. О. Т. Жуковського і просив поінформуватись, яку властиво реальну користь від моєї участи в такій редакційній колеґії Ви собі уявляєте. Тов. Жуковський повідомив мене, що по розмові в сій справі Ви, тов. Новаковський, постановили остаточно вияснити сю справу, прибувши до Відня, десь коло 10.—18. X. Але Ви не приїхали, приїхав тов. Левицький і заявив тов. М. І. Шрагу, який бачився з ним, що він уже сеї справи відрікся і передає її тов. Шумському, котрому телеґрафує, щоб приїздив до Відня. Чи має дійсно бути з Відні тов. Шумський, не відомо.

Такий поки що результат трьохмісячних переговорів і переписок в сій пекучій справі постачання української людности санітарного, освітнього і шкільного матеріялу. Мандат від Укр. Черв. Хреста не прийшов, без нього я не міг нічого починати, а те, що починали ріжні закордонні орґанізації, вийшло незвичайно анемічно і малоуспішно. Ні шкільних книжок, ні иншого матеріялу на Україну, наскільки знаю, не пішло нічого, її людність і на сю зиму зісталась без ліків, без книжок, без шкільних приладів. За те по чорносотенній пресі пішли відомости (не від м не, розуміється!) про безуспішні мої переговори, — які дали їй нагоду не тільки вилити нові цебри помий в мій і моїх товаришів бік, але й продемонструвати повну, мовляв, безвиглядність всяких проб порозуміння з урядом УСРР та співробітництва з ним, хочби па ґрунті культурнім чи ґуманітарнім, з огляду на його обсолютну, мовляв, імпотенцію до якої небудь творчої акції.

Я дійсно вважаю з сього погляду весь сей епізод мало користним, бо та нервовість, несогласованність, невитриманість, яка в сих переговорах виявилась з радянської сторони, не могла зробити доброго враженнія на людей так чи иньше причетних сій справі. Тому, посилаючи разом з сим короткий комунікат в сій справі до львівського „Вперед", я заразом звертаюсь до Вас з сим листом, котрого копії, до нього долучені, прошу переслати голові ради нарком т. Раковському, наркому т. Гриньку і Українському Наук. Товариству в Київі, — тому що вважаю сей епізод досить симптоматичним, маючи те переконанне, що його розвій залежав не стільки від Вашої доброї волі, скільки від центрів УСРР і загальних принціпів і методів їх роботи.

Відкликаючися з усею щирістю на згадані вище пропозиції, я водивсь надією, що моя участь в порушених справах зможе принести щось скоре і реальне нашому трудовому народови — в санітарній, культурній, освітній допомозі йому, і то в ширших розмірах. Сподівався, що користуючись довірем правлящих кругів УСРР з одного боку, а з другого — маючи певний авторітет в українській громадянстві, я зможу і в даних обставинах заохотити до культурної роботи в інтересах українського народу ширші круги інтеліґенції, і при щирім до мене відношенню мині вдасться знайти форми, які, лишаючи на боці дражливі політичні й соціяльні розходженнія в ще не пережитій національній і політичній кризі, дадуть змогу українській інтеліґенції працювати в умовах нинішнього радянського режіму. Я і вказав для сього дорогу: орґанізацію роботи під фірмою громадських установ — кооперативів, Червоного Хреста, Наукового Товариства і т. п. та вияснив, що тільки сею дорогою можна притягнути на поміч українській людности ґуманітарні

зах.-европейські та американські інституції, а тутешні капітали — на видавничу роботу, на постачання українській школі й сім культурних і просто обиходних засобів

Я поставив перед Вами людей цілком певних що до напряму своєї роботи, які солідаризуються з принципами трудової школи й соціального виховання, прийнятими радянськими установами. Сі люде відразу ставили на роботу кадри співробітників, технічний видавничий апарат, положили перед Вами готові, вискладані підручники, котрі в кілька день можна було випустити в світ, в якій любо скількості і під тою фірмою, яку б Ви схотіли на них поставити. Перед Вами була виявлена повна можливість вести видавничу роботу в напрямі за котрий ручили люде, яких Ви бачили перед собою, самим заграничним капіталом, в необмеженій висоті, скоро б тільки Вукоспілка відкрила свій книжний торг на Україні і декларувала висоту накладів, котрі вона забирала б для сього торгу. З сорозмірно дуже невеликими затратами можна було в короткім часі паладити велику машину культурного постачання,[1]— поруч такої ж санітарної допомоги.

З становища інтересів трудового українського народу пущенне сеї можливости се тяжка і невиджалована шкода, до котрої я не можу ставитись рівнодушно. Переписка, яка зісталася в Ваших руках від сих справ, в кождім разі показує з повною очевидністю, що з моєї сторони, і з сторони тих людей, котрих я представив Вам як моїх евентуальних співробітників, не бракувало щирої охоти віддати свої сили жизненним потребам робітництва й селянства України. Лишаючи ва боці наші розходження і вашу оцінку болючих сторін нинішнього режиму УСРР, я і вони були готові, в ім'я сих потреб, віддати нашу працю й ваші імення на підтримку будівництва нинішньої УСРР. Думаю, що й Ви, товариші, як відповідальні представники її уряду і правлящої партії, Вукоспілки, Червоного Хреста, теж серіозно і свідомо ставились до сих потреб, маючи достаточні уповаження й інструкції від керуючих орґанів для переговорів, котрі Ви завели зі мною. Отже коли сі переговори раптом застрягли в піску і справи, так надійно заініційовані, опинились на мертвій точці, думаю, що се сталось не з Вашої ініціятиви і не з Вашого легковаження сих справ, тільки через якісь зміни в планах і поглядах керуючих центрів УСРР, або — справді тут виявили себе якісь орґаничні хиби її держанного апарату, які не дають і найкращим замірам переходити від слова до діла та ставлять непереборимі перешкоди співробітництву правлящої комувістичної партії навіть з тими українськими радянськими партіями та групами, котрих завдання лежать в одній площині з завданнями КПбУ.

Через се, як серіозне „memento" на будуще, я і прошу Вас переслати сей мій лист на згадані вище адреси і зістаюсь

з товариським привітом

М. Грушевський.

До редакції „Вперед"-у у Львові.

Шановна Редакціе!

За останні місяці заявлялися ріжні звістки про мене по часописах (дещо з того і у Вашій), що я їду з товаришами по делеґації, українськими соціялістами революціонерами на Україну, то що їду до Львова, то що вже приїхав до Одеси, — або знову, що взив представництво Українського Червоного Хреста за кордоном, став на чолі видавництва для шкіл радянської України і т. и. Люде з цього приводу звертаються з ріжними запитами, роблять ріжні висновки. Отже позвольте па сторінках Вашої часописи пояснити, що в тім є.

Протягом цього року кілька разів переказувано мені від ріжних мірозайних представників української радянської республики заклики, щоби я сам чи з співробітниками прибув на Україну, став до культурної, наукової праці та потягнув своїм прикладом українську інтеліґенцію. Та при тому підчеркувалося, що роботу я можу робити виключно наукову, культурну, всякої ж політичної діяльности мушу вирікстися і вийти з партії українських соціял-революціонерів. Через те я не вважав цю комбінацію підходячою для себе, особливо після того, як член закордонної делеґації укр. соц.-рев. Мик. Чечель на місці в Харкові в липні — серпні ц. р. виявив, що уряд української рад. республики вінк не годиться на леґалізацію партії укр. соц.-рев., а центральний комітет цеї партії вважає необхідним,

hrushevsky.nbuv.gov.ua